

FUNDACJA ROKITA | HISTORIA REGIONU | DSC FORST

Powiązania

DSC Forst-Scheuno w sieci MONTAN, WASAG, Dynamit-AG i I.G. Farben. Opracowanie popularnonaukowe z rozdzieleniem faktów, tropów regionalnych i punktów wymagających dalszej kwerendy.

8

oddziałów DSC w
audycie 1941

1934

utworzenie Deutsche
Sprengchemie

04.09.2026

aktualizacja
kwerendy

fundacja-rokita.eu · Własność intelektualna autora Krzysztofa Bausa

NAJWAŻNIEJSZA KOREKTA

Jedna fabryka, kilka różnych poziomów zależności

DSC Forst-Scheuno nie da się poprawnie opisać jednym zdaniem w rodzaju "należała do I.G. Farben" albo "była zakładem Alfreda Nobla". Źródła pokazują coś ciekawszego: państwową warstwę majątkową MONTAN, prywatnego operatora Deutsche Sprengchemie, korporacyjne zaplecze WASAG, starszą tradycję Dynamit-AG oraz szeroki rynek chemiczny, w którym ważną pozycję zajmowała I.G. Farben. Te role nakładały się na siebie, ale nie były tym samym.

Ekspertyza G.E.O.S. z 1995 r. daje dla Forst prosty schemat organizacyjny: od Oberkommando des Heeres przez WASAG do Deutsche Sprengchemie i zakładów filialnych. Z kolei akta rewizyjne Bundesarchiv pozwalają zobaczyć Forst jako część całej sieci, a dokumenty norymberskie pokazują, jak zmieniały się relacje między DSC, WASAG, DAG i Verwertchemie. Dzięki temu można oddzielić właściciela majątku, operatora fabryki, grupę kapitałową, dostawcę i wykonawcę.

Źródło podstawowe: G.E.O.S. 1995

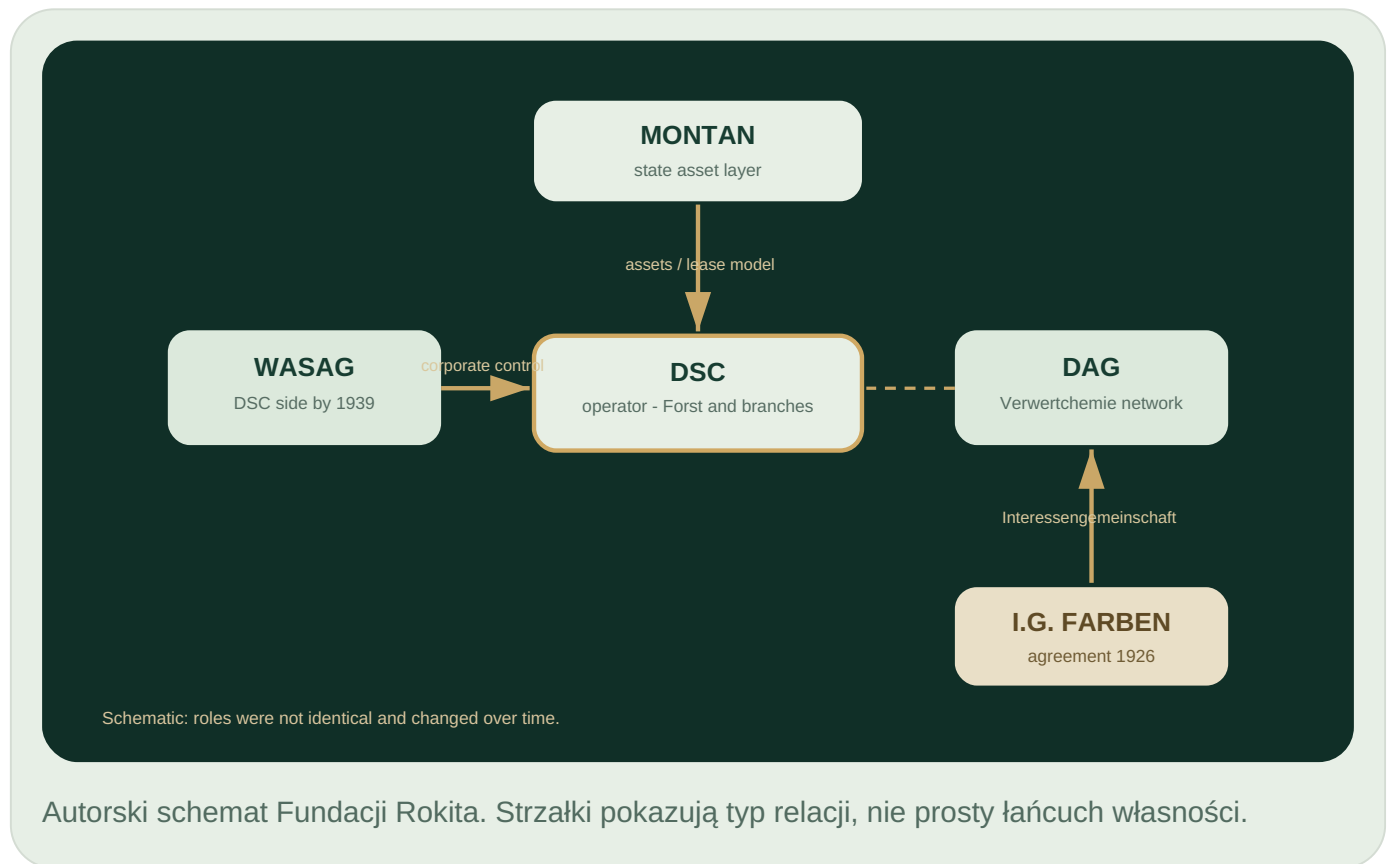
Raport dla dawnego zakładu w Forst-Scheuno wykorzystał akta Bundesarchiv i Militärarchiv Freiburg, materiały Brandenburgii, zdjęcia lotnicze oraz polskie dane terenowe. Na tej podstronie G.E.O.S. pozostaje podstawą dla samego Forst. Historię spółek i sieci fabryk sprawdzamy dodatkowo w archiwach i literaturze naukowej.

Wersja r20 nie publikuje skanów raportu. Zgodnie z zasadami projektu używamy autorskich schematów.

ROLE

Kto był kim w systemie?

Najłatwiej zrozumieć zakład, gdy nie miesza się czterech odmiennych funkcji.

MONTAN

Państwowa warstwa majątkowa i organizacyjna. Model pozwalał finansować i posiadać zakłady zbudowane dla wojska, a następnie oddawać je do eksploatacji wyspecjalizowanym firmom.

Deutsche Sprengchemie GmbH

Operator Forst-Scheuno. To nazwa, która pojawia się w źródłach zakładowych, G.E.O.S. oraz dokumentacji rewizyjnej jako podmiot prowadzący sieć fabryk prochu.

WASAG

Główne prywatne zaplecze DSC. Źródło procesowe z 1939 r., przywołane później w Norymberdze, wskazuje, że DSC należała już w całości do strony WASAG, mimo że w 1934 r. powstała wspólnie z Dynamit AG.

DAG / Verwertchemie

Dynamit-AG współtworzyła DSC, ale później rozwijała równoległą sieć przez Verwertchemie. Dlatego "wspólny początek" nie oznacza, że wojenny zakład Forst był fabryką DAG.

Forst było jednym z ośmiu oddziałów uchwyczonych w audycie

Rekord Bundesarchiv BArch R 8135/7252 dotyczący badania sprawozdania rocznego Deutsche Sprengchemie do 31 marca 1941 r. wymienia Torgelow, Kietz, Kraiburg, Moschwig, Oderberg, Forst, Dreetz i Wolfratshausen. To bardzo mocny dowód, że Forst nie było odosobnionym eksperymentem, lecz jednym z elementów rozproszonej organizacji przemysłowej.

Torgelow

Północno-wschodni oddział DSC, wymieniony w audycie 1941.

Kietz

Jeden z najwcześniej uruchamianych zakładów sieci; ważny punkt porównawczy.

Kraiburg

Bawarski zakład. Powojenne zestawienia urzędowe pokazują tam model MONTAN jako właściciela i DSC jako operatora.

Moschwig

Oddział DSC znany z akt dotyczących infrastruktury i gospodarki wodnej.

Oderberg

Brandenburski element sieci, figurujący w tym samym zestawieniu co Forst.

Forst-Scheuno

Zakład po wschodniej stronie Nysy Łużyckiej, uruchamiany etapami od 1941 r.

Dreetz

Brandenburski zakład DSC, dla którego zachowało się wiele akt projektowych; G.E.O.S. używał analogii z Dreetz przy rekonstrukcji Forst.

Wolfratshausen / Geretsried

Południowobawarski węzeł, dobrze ilustrujący sąsiedztwo systemów DSC/ WASAG i Verwertchemie/DAG.

ALFRED NOBEL I DAG

Powiązanie istnieje, lecz ma charakter genealogii przedsiębiorstwa

Alfred Nobel założył w 1865 r. w Hamburgu Alfred Nobel & Co. W 1877 r. przedsiębiorstwo działało już jako Dynamit-Actien-Gesellschaft vormals Alfred Nobel & Co. Nobel zmarł w 1896 r. - kilkadziesiąt lat przed budową Forst-Scheuno. Nie ma więc podstaw, by przedstawiać go jako inicjatora, właściciela czy uczestnika projektu "Wald".

Istotna jest natomiast ciągłość korporacyjna. Dynamit-AG wyrosła z niemieckiego przedsiębiorstwa Nobla, a w 1934 r. - razem z WASAG - uczestniczyła w utworzeniu Deutsche Sprengchemie. W późniejszym okresie obie tradycje zostały rozdzielone organizacyjnie: DSC znalazła się po stronie WASAG, a Verwertchemie po stronie DAG. To rozróżnienie potwierdza dokumentacja procesu I.G. Farben w Norymberdze.

1865

Alfred Nobel & Co.

1877

Dynamit-AG vorm. Alfred Nobel & Co.

1896

śmierć Alfreda Nobla

1926

DAG/RWS - umowa z I.G. Farben

1934

WASAG + DAG tworzą DSC

1939

DSC po stronie WASAG

I.G. FARBEN

Silne otoczenie przemysłowe, ale nie operator Forst

W tej części najważniejsze jest unikanie uproszczeń. Źródła potwierdzają relacje kapitałowe, kartelowe i handlowe, ale nie dają podstaw do prostego zdania "I.G. Farben zarządzała DSC Forst".

POTWIERDZONE

DAG i I.G. Farben

Historia zakładów w Troisdorfie dokumentuje umowę wspólnoty interesów z 17 września 1926 r. pomiędzy DAG/RWS i I.G. Farben. Obejmowała podział obszarów działalności i ograniczanie konkurencji. To ważny pomost korporacyjny, ale nie dowód zarządzania zakładem Forst.

POTWIERDZONE LOKALNIE

Dostawa z Krefeld-Uerdingen

Materiał regionalny opisuje list przewozowy z 19 września 1942 r.: wagon z 45 bębnami "Stabilit" miał przyjechać z zakładu I.G. Farben w Krefeld-Uerdingen do Forst. To konkretny ślad relacji dostawczej. Ponieważ obecnie opieramy się na publikacji lokalnej, a nie na samym oryginale listu przewozowego, tak też oznaczamy siłą dowodu.

WYMAGA PRECYZJI

WASAG a I.G. Farben

Zeznania norymberskie wskazują udział I.G. w kapitale WASAG, a zarazem podkreślają odrębność stron WASAG i DAG. Udziały i układy zmieniały się w czasie. Dlatego zamiast jednej liczby ważniejsze jest stwierdzenie, że prywatny sektor materiałów wybuchowych był silnie powiązany, ale poszczególne spółki zachowywały odrębne role.

NIEPOTWIERDZONE

"I.G. Farben była właścicielem Forst"

Takiego zdania nie potwierdzają wykorzystane źródła. Forst jest identyfikowane jako zakład Deutsche Sprengchemie, a model majątkowy prowadzi przez MONTAN. I.G. Farben należy opisywać jako ważne otoczenie kapitałowe i handlowe, nie jako prostego właściciela terenu i operatora fabryki.

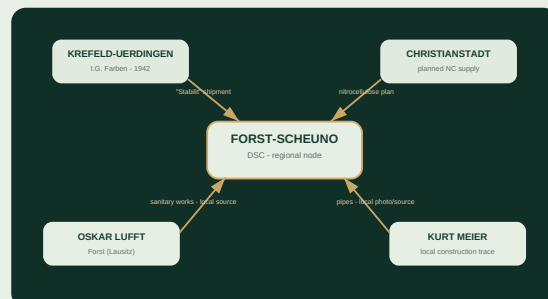
REGION

Christianstadt, kolej i dostawy: fabryka nie była samowystarczalną wyspą

Jednym z najmocniejszych regionalnych tropów jest Christianstadt - dzisiejsze Krzystkowie.

Dokumentacja dotycząca tamtejszego projektu opisuje planowaną fabrykę nitrocelulozy, która miała zaopatrywać rozbudowywany zakład koło Forst. Christianstadt rozwijano w równoległym systemie Verwertchemie/DAG. Oznacza to, że już na etapie planowania oba ośrodki postrzegano jako elementy większego łańcucha produkcyjnego.

G.E.O.S. opisuje także połączenie kolejowe zakładu z linią Forst-Bademeusel-Sorau oraz rozbudowaną infrastrukturę transportową. Z jednej strony była to kwestia dowozu surowców i wywozu produktu, z drugiej - kanał, którym zakład był wpięty w gospodarkę całej Rzeszy. W tym sensie "tajny zakład w lesie" był jednocześnie bardzo silnie połączonym węzłem logistycznym.

Relacje potwierdzone mają różną siłę źródłową: Christianstadt jest udokumentowane w opracowaniu źródłowym, natomiast Lufft, Meier i dostawa "Stabilität" są dziś znane przede wszystkim z materiałów regionalnych.

PRYWATNI WYKONAWCY

Za wielkimi spółkami stały firmy budowlane i instalacyjne

Zakład liczący setki obiektów nie mógł powstać bez podwykonawców. W przypadku Forst lista nadal jest niepełna, dlatego rozdzielamy firmy lokalnie wskazane od wykonawców dobrze udokumentowanych w innych zakładach tej samej sieci.

FIRMA POTWIERDZONA, ZLECENIE LOKALNE

Oskar Lufft, Forst (Lausitz)

Oficjalny materiał miasta Forst potwierdza historię przedsiębiorstwa Oskar Lufft i jego specjalizację w technice grzewczej oraz wyposażeniu budynków. Lokalne opracowanie Bunkrowego Lasu przypisuje firmie wykonanie instalacji sanitarnych w budynkach socjalnych DSC. Na razie nie odnaleźliśmy w kwerendzie cyfrowej oryginalnego kontraktu DSC/MONTAN, dlatego rozdzielamy pewność istnienia firmy od pewności konkretnego zakresu zlecenia.

TROP LOKALNY

Kurt Meier - przedsiębiorca budowlany

Materiały regionalne publikują fotografię opisaną jako Kurt Meier, właściciel firmy budowlanej, wraz z polskimi robotnikami przymusowymi podczas rozładunku rur na terenie DSC w rejonie Groß Bademeusel. To konkretny trop, ale nadal brakuje niezależnie odnalezionego kontraktu, rachunku lub wpisu w teczce budowy, który pozwoliłby określić zakres robót jego przedsiębiorstwa.

PORÓWNANIE - DREETZ

Wayss & Freytag; Dyckerhoff & Widmann

W siostrzanym zakładzie DSC w Dreetz dokumentacja historii pracy przymusowej wymienia te firmy przy robotach betonowych, ziemnych i drogowych. Nie są to wykonawcy potwierdzeni dla Forst, lecz dowód, że budowa zakładów DSC była realizowana z udziałem dużych prywatnych przedsiębiorstw.

PORÓWNANIE REGIONALNE

Wollstein-Kuppers i Christianstadt

Źródła dotyczące Christianstadt wskazują prywatnych wykonawców pracujących przy rozbudowie kompleksu DAG/Verwertchemie. To kolejny przykład współpracy państwowej warstwy majątkowej, wielkiego operatora i firm wykonawczych w regionalnym przemyśle zbrojeniowym.

Praca przymusowa nie jest przypisem do historii wykonawców. Dokumentacja Dreetz i Christianstadt łączy część robót prywatnych firm z pracą osób pozbawionych wolności. W materiale regionalnym z Forst także przy Kurcie Meierze widoczni są polscy robotnicy przymusowi. Na stronie zachowujemy ten kontekst zamiast przedstawiać budowę wyłącznie jako historię techniki.

BILANS ŹRÓDEŁ

Co możemy dziś powiedzieć z dużą pewnością?

Teza	Status	Dlaczego
Forst było częścią sieci DSC	POTWIERDZONE	Audyt Bundesarchiv wymienia Forst pośród ośmiu oddziałów.
DSC utworzono w 1934 r. przez WASAG i DAG	POTWIERDZONE	Opis zespołu AP Zielona Góra; późniejsze źródła procesowe pokazują dalszy podział.
W 1939 r. DSC była po stronie WASAG	POTWIERDZONE	Dokumentacja norymberska rozróżnia DSC/ WASAG i Verwertchemie/DAG.
Alfred Nobel był związany z Forst osobiście	FAŁSZYWE UPROSZCZENIE	Nobel zmarł w 1896 r.; związek jest korporacyjną genealogią DAG.
I.G. Farben była bezpośrednim operatorem Forst	BRAK POTWIERDZENIA	Źródła wskazują DSC jako operatora; I.G. pojawia się w relacjach korporacyjnych i dostawach.
Christianstadt miało zaopatrywać Forst w nitrocelulozę	POTWIERDZONE	Źródło o projekcie Christianstadt opisuje taki plan dostaw.
Oskar Lufft i Kurt Meier pracowali przy DSC	RÓŻNA SIŁA DOWODU	Powiązania pochodzą z materiałów regionalnych; Lufft ma niezależne potwierdzenie istnienia i profilu firmy, lecz zakres kontraktu nadal czeka na akt pierwotny.

Kwerenda 4.09.2026: ponownie sprawdzono źródła projektu oraz internetowe katalogi i opracowania instytucjonalne, w tym Bundesarchiv/DDB, Archiwum Państwowe w Zielonej Górze, materiały norymberskie, Bundestag, Landesarchiv Sachsen-Anhalt, Stadt Forst i

źródła regionalne. Wyszukiwanie rozszerzono również na katalogi biblioteczne i ikonograficzne, w tym SLUB Dresden / Deutsche Fotothek. Do tekstu włączono tylko materiały, które dawały bezpośrednie oparcie dla konkretnej informacji.

ŹRÓDŁA I WERYFIKACJA

Materiały wykorzystane w tej wersji

1. G.E.O.S. Ingenieurgesellschaft mbH, "Ekspertyza dotycząca obiektu: Zakłady przemysłu zbrojeniowego - Fabryka amunicji i materiałów wybuchowych Forst", Berlin/Hennigsdorf, 30.11.1995. Źródło podstawowe dla lokalnego układu Forst-Scheuno i relacji OKH - WASAG - DSC. [źródło projektu](#)
2. Archiwum Państwowe w Zielonej Górze, zespół 89/1299/0 "Fabryka Materiałów Wybuchowych Sp. z o.o. Zakład w Zasiekach". Opis twórcy zespołu podaje utworzenie DSC w 1934 r. przez WASAG i Dynamit AG. [archiwum](#)
[Otwórz](#)
3. Deutsche Digitale Bibliothek / Bundesarchiv, BArch R 8135/7252, "Deutsche Sprengchemie GmbH, Berlin: Bd. 3". Kontrola sprawozdania rocznego wymienia osiem zakładów filialnych, w tym Forst. [archiwum](#) [Otwórz](#)
4. Harvard Law School Library, Nuremberg Trials Project, rozprawy z 30.04 i 6.05.1947. Zeznania i dokumenty porządkują rozdział DSC/WASAG oraz Verwertchemie/DAG i pokazują, że struktura udziałowa zmieniała się w czasie. [źródło procesowe](#) [Otwórz](#)
5. Kunststoff Museum Troisdorf, "Historische Entwicklung an der Mülheimer Straße". Chronologia Alfred Nobel & Co., Dynamit-AG oraz umowy wspólnoty interesów z I.G. Farben z 1926 r. [instytucjonalne](#) [Otwórz](#)
6. Jonas Scherner, Jochen Streb, "Wissenstransfer, Lerneffekte oder Kapazitätsausbau?", Zeitschrift für Unternehmensgeschichte 53/1 (2008), s. 100-122. Analiza ośmiu zakładów DSC w latach 1937-1943. [naukowe](#)
[Otwórz](#)
7. Deutscher Bundestag, Drucksache 11/6972. Zestawienie dawnych właścicieli i operatorów w Geretsried/Wolfratshausen i Kraiburg pokazuje model MONTAN - DSC oraz równoległy model MONTAN - Verwertchemie. [urzędowe](#) [Otwórz](#)
8. "Geheime Reichssache" Christianstadt. Opracowanie o planowanej fabryce nitrocelulozy, która miała dostarczać surowiec do rozbudowywanego zakładu koło Forst. [opracowanie źródłowe](#) [Otwórz](#)
9. Stadt Forst (Lausitz), materiał gospodarczy o historii przedsiębiorstwa Oskar Lufft / Forster Heiztechnik. Potwierdza istnienie firmy i jej profil instalacyjny; nie jest sam w sobie dowodem kontraktu DSC. [urzędowe](#) [Otwórz](#)
10. Tajemnice Bunkrowego Lasu / Scheuno-Brożek. Materiał regionalny przypisuje Oskarowi Lufftowi instalacje sanitarne w budynkach socjalnych DSC i publikuje ślad fotograficzny Kurta Meiera oraz opis dostawy "Stabilit". [lokalne](#) [Otwórz](#)
11. GedenkstättenForum, opracowanie o obozach pracy przymusowej. Dla Dreetz i Christianstadt wymienia prywatnych wykonawców i wiąże roboty budowlane z pracą przymusową. [naukowe / pamięć](#) [Otwórz](#)

12. Landesarchiv Sachsen-Anhalt, I 417 WASAG Coswig, 1914-1947. Zespół archiwalny dla dalszej kwerendy nad korporacyjnym zapleczem WASAG. [archiwum](#) [Otwórz](#)

Zasada redakcyjna: jeśli źródło potwierdza tylko istnienie firmy, nie traktujemy go automatycznie jako dowodu zlecenia dla DSC. Jeśli informację znamy z publikacji lokalnej, oznaczamy ją jako lokalną zamiast przedstawiać jako bezpośrednio odczytany akt archiwalny.

Fundacja Rokita · fundacja-rokita.eu

Własność intelektualna autora Krzysztofa Bausa · 04.09.2026, 17:52 CEST. Materiały zewnętrzne zachowują prawa właścicieli.